

СРБОЉУБ Ђ. СТАМЕНКОВИЋ
ДРАГИЦА Р. ГАТАРИЋ*

О АНТРОПОГЕОГРАФСКИМ ИСТРАЖИВАЊИМА НАСЕЉА ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ*

Садржај: Насеља Југоисточне Србије, којих сада има укупно 1.439, су антропогеографски проучена знатним делом у прошлости, пре више деценија. Новија изучавања насеља и порекла становништва, од почетка 90-их година XX века до данас, углавном третирају проблеме појединих насеља, с тим што је код сеоских насеља преовлађујућа Цвијићева антропогеографска концепција изучавања, која је утемељена још у почетној фази развоја научне географије у Србији крајем XIX века, а код градских савремени комплексни географски приступ, који у великој мери занемарује антропогеографска својства. Извесна је потреба, како у науци тако и у различитим подручјима друштвене праксе (политика, државна статистика, просторно планирање итд.), за научно финансираном антропогеографским знањима о насељима овог дела Србије, али и других делова, која би била утемељена на традиционалним достигнућима српске антропогеографске школе, као и савременим достигнућима у области истраживања насеља.

Кључне речи: насеље, становништво, Југоисточна Србија, антропогеографија, проучавања

Abstract: Settlements in South Eastern Serbia (1439 in total) were anthropogeographically researched in past, mostly few decades ago. Some newer studies of settlements and origins of population, since the beginning of 90s until present, mostly have been treating the issues of particular settlements. Cvijic's anthropogeographic conception, established in the early phase of development of scientific geography in Serbia at the end of 19th century, has been prevailing in the research of villages. In the research of urban settlements, modern complex geographical approach has been prevailing, neglecting the anthropogeographical attributes. The necessity of scientifically funded anthropogeographic knowledge on settlements, in this as well as in other areas of Serbia, is evident, both in science and in different fields of social practice. This knowledge would be based on traditional achievements of Serbian anthropogeographic school, as well as on contemporary achievements in the area of investigations of settlements.

Key words: settlement, population, South Eastern Serbia, anthropography, researches

Увод

Антропогеографска истраживања насеља Југоисточне Србије, заснована на Цвијићевој концепцији изучавања насеља и порекла становништва, почињу у иницијалној фази развоја антропогеографије и уопште научне географије у Србији, крајем XIX и почетком XX века, и трају до данас. Она се глобално могу сврстати у три групе:

– проучавања која третирају антропогеографски комплекс одређених група насеља у склопу већих или мањих предеоних целина (регија);

– савремена проучавања, може се слободно рећи мултидисциплинарна (географска – историјска – етнолошка – демографска – социолошка – економска и сл.), која обухватају сагледавање постанка и развоја појединих насеља, у оквиру којих, у знатној већини случајева, антропогеографска обележја имају преовлађујући значај и

---

* Др Србољуб Ђ. Стаменковић, редовни професор, Географски факултет, Студентски трг 3/III, Београд.
Драгица Р. Гатарић, стручни сарадник, Географски факултет, Студентски трг 3/III, Београд.

* Рад представља резултате истраживања пројекта 146010 које финансира Министарство науке и заштите животне средине Србије.

– лексикографска (енциклопедијска) обрада насеља крајем 90-их година XX века, у оквиру израде Географске енциклопедије насеља Србије, која у одређеној мери има антропогеографску конотацију.

Првопоменути истраживања преовладала су до 80-их година XX века, да би потом уступила своје место комплексним изучавањима појединих насеља, која добијају на интензитету са покретањем едиције ”Хронике села” у оквиру Српске академије наука и уметности.

Овом приликом разматраћемо временску заступљеност, обим, просторни распоред и релевантне резултате антропогеографских истраживања насеља Југоисточне Србије (13.721 km²), у границама које су раније дефинисане (Ћирић Ј., 1979), а које обједињују и повезују територије пет садашњих административно-управних округа: Нишавског (без територије општине Ражањ), Топличког, Пиротског, Јабланичког и Пчињског, где сада (2002) биолошку и економску егзистенцију остварује 1.046730 становника, или 14% укупног становништва централне Србије и Војводине (1991. – 1.090730 житеља или 14,4%), у 1.439 насеља, или 23,4% укупног броја насеља Србије, од којих је 27 градских (по правном критеријуму).[†]

Преглед антропогеографских истраживања

Досадашња антропогеографска испитивања већих група насеља Југоисточне Србије омогућавају сагледавање мноштва, у правом смислу те речи, битних одлика, као што су: постанак, морфо-физиономија, национално и регионално порекло становништва, миграциони процеси, професионална структура популације и сличне, од значаја за науку и различита подручја друштвене праксе. У том смислу, сходно временској динамици изучавања, помињемо крајеве који се могу сматрати антропогеограф-

Табела 1. Преглед досадашњих антропогеографских проучавања појединих крајева Југоисточне Србије

Предеона целина	Број насеља	Време проучавања	Време објављивања
Врањска Пчиња	23	1898. и 1899.	1903.
Пољаница и Клисуре	30	1902. и 1903.	1904.
Власина и Крајиште	76	1905–1909.	1912.
Прешевска област	38	1912. и раније	1913.
Моравица	16	1940. и 1941.	1948.
Кумановско-прешевска Црна Гора	47	1940. и 1941.	1951.
Коритница	9	1948, 1949, 1950. и 1951.	1954.
Врањска котлина	180	1951, 1952, 1953. и 1955.	1963.
Горња Пчиња	47	1948. и 1950.	1964.
Грделичка клисура	58	1858, 1959, 1960. и 1962.	1964.
Белопаланачка котлина	33	1952–1956.	1970.
Лесковачко поречје	29	- [‡]	1972. и 1973.
Доњи слив Власине	19	1963. и 1964.	1974.
Пуста Река	53	-	1975. и 1977.
Лесковачко поље и Бабичка гора	65	-	1978. и 1979.
Доња Јабланица	24	-	1981. и 1982.
Сићевачка клисура	11	2001. и 2002.	2003.

ски истраженим: *Врањска Пчиња* (Николић Т. Р., 1903), *Пољаница и Клисура* (Николић Т. Р., 1904), *Власина и Крајиште* (Николић Т. Р., 1912), *Прешевска област* (Хаџи Васиљевић Ј., 1913), *Моравица* (Трифуневски Ф. Ј., 1948), *Кумановско-прешевска Црна Гора* (Трифуневски Ф. Ј., 1951), *Коритница* (Костић М., 1954), *Врањска котлина*

[†] Упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991. и 2002, Подаци по насељима, књ. 9, Републички завод за статистику, Београд, 2004.

[‡] Време проучавања појединих делова Лесковачке котлине – Лесковачког поречја, доњег слива Власине, Лесковачког поља, Бабичке горе и Доње Јабланице, није наведено у публикацијама, али многе чињенице упућују да оно пада непосредно пре објављивања резултата.

(Трифуневски Ф. Ј., 1963), *Горња Пчиња* (Трифуневски Ф. Ј., 1964), *Грделичка клисура* (Трифуневски Ф. Ј., 1964), *Белопаланачка котлина* (Костић М., 1970), *Лесковачко поречје* (Јовановић В. Ј., 1972. и 1973), *Села и становништво у доњем сливу Власине* (Трифуневски Ф. Ј., 1974), *Пуста Река* (Јовановић В. Ј., 1975. и 1977), *Лесковачко поље и Бабишка гора* (Јовановић В. Ј., 1978. и 1979) *Доња Јабланица* (Јовановић В. Ј., 1981. и 1982) и *Сићевачка клисура* (Мартиновић М., 2003). То практично значи: да су истражена 758 насеља, или 12,3% садашњих самосталних насеља Републике Србије.

Почетна антропогеографска изучавања данашње Југоисточне Србије везана су за опсежан и по много чему значајан вишегодишњи рад Ристе Т. Николића, познатог српског географа. Његово дело, *Врањска Пчиња у сливу Јужне Мораве* обједињује општи и посебни део. Проучавана целина простире се од српско-турске границе из 1878. године, на југу и истоку, до тока Требешинске реке, десне притоке Јужне Мораве, на северу, и подножја планине Карпине, на западу, а њено географско одређење, као и наслов рада, оптерећени су многим мањкавостима. Испитивањем су обухваћена 23 сеоска насеља,[§] од којих једно – Горње Раистовце (данас Горњи Ристовац), сада представља издвојен физиономски део (махалу) Ристовца. Поменуто насеља улазе у састав данашње општине Врање. Тежишта проучавања су на утврђивању неких релевантних антропогеографских особина, као што су:

– да су многа насеља стара, вероватно настала у првим годинама насељавања Словена, о чему сведоче многобројне историјске чињенице, остаци старије насељености и удео староседелачког у укупном становништву;

– да овај простор карактерише српска етничка хомогеност и просторни континуитет, изузев три села: Вишевце, Луково и Доње Требешине, где је било Рома;

– да је присилна селидбена покретљивост српског становништва знатно изражена крајем XVII и почетком XVIII века, у време сеоба Срба под патријарсима, ка северним српским крајевима, када су многа насеља овог дела наше земље опустела и

– да су веома изражене селидбене миграције Срба из јужних крајева (Прешевска и Кумановска област, Горња Морава и др.) који су 1878. остали у саставу Турске (Николић Т. Р., 1903).

Пољаница и Клисура су дефинисане као предеоне целине око горњег (Пољаница) и средњег тока реке Ветернице (Клисура), леве притоке Јужне Мораве. Проучавања су вршена по Цвијићевој антропогеографској концепцији током 1902. и 1903. године, а садрже: опис положаја испитиване целине, главне историјске и физичко-географске одлике, општи и посебни део о насељима. Истраживањем је обухваћено 30 сеоских насеља,^{**} која сада улазе у састав општине Врање и Лесковац, од којих 21 има статус самосталних, док су два – Дрезговица и Рапања бара, делови (махале, засеоци) сада посебних насеља. Фокусне научне чињенице констатоване истраживањем су:

– промене у етничким одликама насеља услед насељавања ”Арнаута” (Шиптара) и постепено потискивање и исељавање српског стариначког становништва;

– осмишљено усмеравање миграционих токова Албанаца, углавном из северне Албаније, у другој половини XVIII и почетком XIX века, од стране турске окупационе власти, ка Пољаници и Клисури, које су представљале изузетно значајне делове територије, јер је кроз њих пролазио стари Моравско-вардарски пут, кога су Турци називали ”Каурски пут”, од Врања према Лесковцу;

– насилнички однос Албанаца према српском живљу у време њиховог насељавања, када су се Срби исељавали у северне српске крајеве и

[§] Буштрање, Русце, Копањане, Лепчинце, Марганце, Ђурковица, Сурдул, Луково, Барбарушинце, Наставце, Горње и Доње Жапско, Миланово, Гоња Отуља, Горње Раистовце, Дубница, Ратаје и Доње Требешине.

^{**} Големо Село, Мијовце, Остра Глава, Градња, Власе, Ушевце, Дреновац, Лалинце, Секирје, Дрезговица (сада заселак Сикирја), Урманица, Смиловић, Рождаце, Станце, Добрејанце, Мијаковце, Гагинце, Трстена, Крушева Глава, Драгобужде, Стрешак, Калуђерце, Рапања Бара (данас заселак Кулуђерца), Црцавац, Студена, Тумба, Равни Део (Равни Дел), Барје, Вина и Доња Оруглица.

– поновно успостављање српске етничке територијалне хомогености, по ослобођењу од Турака (1878), када су се Албанци повукли у јужне пределе који су остали у саставу Турске до 1912. године (Николић Т. Р., 1904).

Крајиште и *Власина* су посебне физичко-географске и антропогеографске целине, од којих прва захвата слив Драговиштице (Егејски слив),^{††} а друга територију око садашњег Власинског језера и горњег тока језерске отоке реке Власине (Црноморски слив). У теоријско-методолошком погледу концепција истраживања у потпуности одговара кључним антропогеографским захтевима, где се природно и антропогено, географско и историјско сагледавају у интеракцији. Научни резултати, сврстани у општи и посебни део, садрже многобројне чињенице о насељима и имају велику научну вредност, између осталог, и због тога што овај део Србије од тада није био предмет детаљних антропогеографских проучавања. С овог аспекта битне су следеће опасности:

– да су ове целине делови Шоплука;

– да је проучавањем обухваћено 76 насеља,^{‡‡} од којих данас само Босилеград припада градским, која се налазе у саставу садашњих општина Босилеград, Сурдулица, Црна Трава, Власотинце и Лесковац;

– да је Крајиште насељено становништвом које ”нема јасно формирану националну свест”, као и то да оно поседује многе особине српског друштвеног живота и фолклора (задруга, слава и сл.), што уосталом истиче и Ј. Цвијић (1987) и

– да преовлађују досељеници из суседних области – Знепоље, међусобна размена становништва између Власине и Крајишта и обратно и сл. (Николић Т. Р., 1912).

Интересантно је поменути да су нека наша насеља изучавана од бугарских научника убрзо након испитивања Р. Т. Николића. Таква су, на пример, истраживања Јордана Захарева, којим су обухваћена 32 насеља у околини Босилеграда (Божица, Толи Дол, Горња и Доња Ржана, Грујинци, Горња и Доња Лисина, Босилеград, Рајчиловци, Милевци, Радичевци, Гложје, Паралово, Доња Љубата, Мусуљ, Плоча, Барје, Дукат, Црноштица, Назарица, Јарешник, Горње и Доње Тламино, Бистар, Рикачево, Бранковци, Зли Дол, Буцелјево, Млекоминци, Рибарци, Ресен и Извор). Њихова проучавања садрже обиље корисних антропогеографских чињеница о насељима, пореклу становништва и народном животу (Захаревић Ј., 1918).

Проучавањем *Прешевске области* обухваћени су разнородни историјски, географски, етнографски и антропогеографски садржаји, са обиљем чињеница од значаја за упознавање друштвено-политичких и економских прилика. Обухваћено је 38 насеља, од којих само Бујановац припада варошким (градским), док су остала сеоска, с тим што једно од њих – Јешанце, данас представља несамоствално насеље.^{§§} Испитивањем су обухваћена насеља северно и источно од Бујановца, рујанска села и села у долини Пчиње. Она улазе у састав данашњих општина Бујановац, Прешево, Трговиште и Врање. Из овог истраживања, као битни антропогеографски закључци намећу се:

---

^{††} Означавала се и називом Босилеградско Крајиште, јер захвата околину Босилеграда, у сливу Драговиштице који припада Србији.

^{‡‡} Балтијанце Горње и Доње, Банишор, Батановци, Биљаница, Божица, Босилеград, Брод, Видрар, Власина, Врапча Горња, Врапча Доња, Гарје, Гигинци, Глоговица Горња, Глоговица Доња, Гложје, Горочевци, Грацка, Дарковци, Дивља, Добровиш, Добро Поље, Доћовци, Драгијинци, Дуга Лука, Јабучковик, Кална, Косово, Кошарево, Крива Веја, К’шле, Лева Река, Лесковица, Лисина Горња, Љечевци, Љубата Горња, Мелна Горња, Мелна Доња, Метохија, Млајинце, Мусуљ, Ново Село, Ново Село (на Варденику), Одраница, Орах, Паља, Паралово, Пенћовци, Плоча, Преслоп, Радосин, Раков До, Рејанци (или Речанци), Ржана Горња, Ржана Доња, Романовце Горње, Рупје, Секирина Горња, Сиришник, Смиров До, Страњево, Топли До (у Србији), Топли До (у Бугарској), Ђурковица, Царица, Црвена Јабучка, Црна Трава, Чешљанци, Шатковица и Шипковица.

^{§§} Прешево, Бујановац, Жбевац, Клиновац, Љиљанце, Богдановац, Лукарце, Јастребац, Божињевац, Дрежница, Света Петка, Буштрање, Спанчевац, Ново Село (Рујанско), Кошарно, Старац, Раковац, Лапардинце, Лео-соје, Осларе, Боровац, Жујинце, Рељан, Јешанце (махала села Раковца), Жужељица, Јабланица, Мала Река, Воганце, Барбаце, Ново Село (Пчињско), Шаинце, Трговиште, Ђерекаре, Радовница, Коћура, Пролесје и Црна Река.

– нарушавање српске етничке компактности у околини Бујановца, Прешева и подружанских села због насељавања Албанаца;

– насељавање Албанаца из северне Албаније под окриљем турске окупационе власти, који су углавном досељени као католици, па овде прихватили ислам, у Прешеву, Прешевској Моравици и околини Бујановца;

– масовно исељавање Срба из околине Бујановца и Прешева, нарочито после 1878. године, када су ови крајеви ушли у састав Турске, и досељавање Албанаца (мухаџира) из северних српских крајева (Пољанице, Јабланице, Топлице, околине Лесковца, Сурдулице, Враћа и др.) и

– потпуна српска етничка хомогеност долине Пчиње, од српског манастира Св. Прохора Пчињског, код села Јабланице, до изворишта ове реке – села Пролесје и Црна Река (Хаџи Васиљевић Ј., 1913).

Проучавања *Моравице*, чији су резултати систематизовани у два дела – општем и посебном, обухватила су територију око тока прешевске Моравице, између планина Црне Горе и Рујена, са 16 сеоских насеља,^{***} од којих једно – Маминце, сада нема статус самосталног насеља. Наведена насеља улазе у састав садашњих општина Прешево и Бујановац. Из обиља утврђених чињеница, произилазе следећи закључци:

– остаци старина (селишта, црквешта, стара гробља и др.) указују на дуговремену српску насељеност;

– да је већи удео досељеног (80,1%) у односу на стариначко становништво;

– да је становништво етнички разнолико, са највећим учешћем Срба и Албанаца, а има и Цигана (Рома);

– да су на етничку ситуацију пресудно утицале западна (углавном из северне Албаније) и јужна миграциона струја (Куманово, Западна Македонија и др.) и

– да је присутно континуирано исељавање Срба ка северним деловима садашње територије Србије (Трифунски Ф. Ј., 1948).

У општем и посебном делу антропогеографских истраживања *Кумановско-прешевске Црне Горе*, која су обављена крајем 1940. и почетком 1941. године, захваћена је територија од јужног обода Врањско-бујановачке котлине, на северу, преко источног дела масива прешевске Црне Горе, до обода Скопског Поља, на југу. Истражено је 47 сеоских насеља, која су у посебном делу сврстана у две групе: насеља у Кумановској Црној Гори (25 села) и у Прешевској Црној Гори (22 села), од којих сада Србији припада 23 села,^{†††} с тим што нека од њих немају статус посебних насеља: Трнавска Река или Црногорско Село (данас махале прешевске Тржаве), Лоше Букуровце (расељена махала) и Мало Рајинце (посебна и одвојена физиономска целина села Рајинца). Испитивањем наведених насеља Србије, која сада улазе у састав општина Прешево и Бујановац, констатовано је да се она одликују:

– етничком разноврсношћу: Срби, Албанци, Роми и Црногорци, од којих последњи имају најмању заступљеност, а насељени су после I светског рата (Трнавска Река или Црногорско Село);

– да је значајно исељавање Срба присутно у два историјска периода: после Великих сеоба Срба под патријарсима, крајем XVII и првих деценија XVIII века, и након 1878. године, када је ова област остала у саставу Турске и

– да насељавање Албанаца из северне Албаније, углавном Малесије, и мухаџира из околине Враћа, Сурдулице, Лесковца, Јабланице, Пољанице, Топлице и других крајева, највећу израженост има у XVIII и XIX веку (Трифунски Ф. Ј., 1951).

---

^{***} Чукарка, Маминце (сада издвојена махала Стрезовца), Стрезовце, Славујевце, Алигерце, Големи Дол, Рељан, Жујинце, Букуревац, Буштрање, Биљача, Драгуштица, Неговац, Самољица и Боровац.

^{†††} Миратовац, Трнавска Река (Црногорско Село), Трнава, Норча, Курбалија, Ораховица (Ораховац), Лоше Букуровце, Илинце, Госпоинце, Буковце, Шушаја, Црнотинце, Мало Рајинце, Велико Рајинце, Летевница, Гаре, Берчевац, Грамада, Врбан, Несалце, Осларе, Лучане и Леосоје.

Коритница, у Понишављу, представља мању предеону целину која обухвата слив Коритничке реке, леве притоке Нишаве. Њеним испитивањем, у склопу општег и посебног дела, обрађено је девет насеља,⁺⁺⁺ у саставу садашње општине Бела Паланка, од којих једно: Бела Вода сада представља заселак Ресника. Проучавањем се дошло до следећих битних резултата:

- да је ова област насељена српским становништвом;
- да удео старинаца (42,4%) и становништва непознатог порекла (8,5%) износи нешто више од половине укупне испитиване популације (50,9%) и
- да у досељеном становништву (49,1%) преовлађују досељеници из Белопаланачке (24% родова), Лужничке (24%) и Пиротске котлине (6,9%), као и Знепоља (6,9%), али има и досељеника из суседних и удаљених области – Власина, Заплање, Сићевачка клисура, Сврљишка котлина и др. (Костић М., 1954).

Антропогеографска проучавања *Врањске котлине* представљају систематизован скуп научних знања о генези и пореклу становништва 180 насеља. Она обухватају четири групе насеља: насеља у околини Бујановца (33 села),^{§§§} насеља у околини Врања (94 насеља),^{****} насеља у околини Владичиног Хана (31 село)⁺⁺⁺⁺ и насеља у околини Сурдулице (22 села).⁺⁺⁺⁺ Сва испитивана насеља спадају у групу сеоских, изузев Врањске Бање, с тим што су данас 11 засеоци других самосталних насеља (Крајмировац, Бигла, Доброшево, Ђоринци, Чивлак, Каталенац, Осатица, Горњи Ристовац, Доњи Ристовац, Горњи Вртогош и Доњи Вртогош), а осам делови урбане композиције Врања (Дапчевац, Бунушевоц, Горње и Доње Шапранце, Доње Врање, Собина, Рашка и Балиновац). Вишегодишње истраживање ове области обилује мноштвом занимљивих и за науку важних антропогеографских чињеница, од којих издвајамо следеће:

- знатно присуство староседелачког српског становништва;
- да су ови делови захваћени исељавањем српског живља током Великих сеоба крајем XVI и првих деценија XVII века, нарочито у време аустро-турских ратова;
- нарушавање српске просторне и етничке хомогености крајем XVIII и у XIX веку, до ослобођења од Турака 1878. године, нарочито у насељима околине Сурдулице и долини Врле због насељавања Албанаца од стране турске окупационе власти, као и у насељима околине Бујановца која су до 1912. остала у саставу Турске;

⁺⁺⁺ Мокра, Дивљина, Доња и Горња Кортница, Бежиште, Ресник, Шљовивик, Ореовац и Бела Вода (заселак Ресника).

^{§§§} Божењевац, Жужелица, Љиљанце, Јастребац, Кошарно, Богдановац, Крајмировац (данас махала села Боровца), Ново Село, Лукарце, Претина, Старац, Спанчевац, Куштица, Баралевац, Сејаце, Мало Русце, Мало Буштрање, Брњаре, Кленице, Мездраја, Света Петка, Дрежница, Трејак, Клиновац, Кршевица, Жбевац, Српска Кућа, Карадник, Лапрдинце, Раковац, Велики Трновац, Мали Трновац и Турџа.

^{****} Горњи и Доњи Вртогош (данас Вртогош), Давидивац, Горњи и Доњи Павловац (сада Павловац), Катун, Бели Брег, Миливојце, Дубница, Стропско, Дапчевац (сада део Врања), Горње Нерадовце, Доње Нерадовце, Рибинце, Доње Врање (сада физиономски део Врања), Бунушевце (сада физиономски део Врања), Горње и Доње Шапранце (сада физиономски делови Врања), Содерце, Честелин, Доброшево (данас део Честелина), Собина (сада физиономски део Врања), Рашка (сада физиономски део Врања), Балиновац (сада физиономски део Врања), Пљачковица, Мечковац, Суви Дол, Чивлак (махала села Суви Дол), Ђоринци (махала села Ранутовца), Ранутово, Бресница, Осатица (махала села Моштанице), Клашница, Струганица, Бојин Дел, Обличка Сена, Тесовиште, Гумериште, Моштаница, Превалац, Паневље, Себе Врање, Крива Феја, Клисурсица, Сливница, Липовац, Корбевац, Изамно, Првонек, Црни Врх, Бабина Пољана, Стари Глог, Корбул, Стара Брезовица, Дуга Лука, Кумарево, Топлац, Ђуковац, Тибужда, Дулан, Каталенац (махала села Топлац), Средњи Дел, Луково, Барбарушинце, Вишевце, Сурдул, Наставце, Горње Требешиње, Доње Требешиње, Златокоп, Купининце, Ратаје, Александровац (Бок), Доња Отуља, Преображење, Горња Отуља, Копанане, Лепчинце, Ђурковица, Пунушевце, Марганце, Велико Русце, Велико Буштрање, Буљесовце, Миланово (Коњско), Горње Жапско, Доње Жапско, Црни Луг, Горњи и Доњи Ристовац (сада делови Ристовца).

⁺⁺⁺⁺ Мазараћ, Прибој, Островица, Белановце, Белишево, Јовац, Стубал, Бачвиште, Лепеница, Кацапун, Равна Река, Солачка Сена, Срнећи Дол, Костомлатица, Кукавица, Јагњило, Брестово, Куново, Репинце, Сува Моравица, Калиманце, Горње Јабуково, Доње Јабуково, Бигла (махала села Ружић), Житорађа, Прекодолце, Полом, Декутинце, Грамађа, Врбово и Богошево.

^{****} Алакинце, Калабовце, Биновце, Длугојница, Сувојница, Јелашница, Рђавица, Ново Село, Стајковце, Масурица, Доње Романовце, Горње Романовце, Вучеделце, Топли Дол, Власина, Битврђа, Ђурковица, Кијевац, Дуги Део, Лескова Бара, Баџијевац и Загужане.

– присуство присилних миграција у XVIII веку услед велике епидемије куге (“тепала чума”), посебно у селима источног обода Врањске котлине и

– заступљеност селидбених миграција становништва на краћим географским дистанцама – из Горње Пчиње, Прешевске Моравице, Горње Мораве, Власине, Крајишта и др. (Трифуневски Ф. Ј., 1963).

У склопу антропогеографских изучавања *Горње Пчиње*, која имају општи и посебни део, обухваћено је 54 насеља, у долини реке Пчиње, од границе са Македонијом до изворишта реке, која сада припадају општинама Трговиште и Бујановац, од којих 47 припада Србији,^{§§§§} с тим што пет – Горња и Доња Лесница, Иванковце, Буковљане и Магленце, данас чине физиономске делове других самосталних насеља. Том приликом констатоване су следеће важне чињенице:

– присуство Влаха (Цинцара), некадашњих сточара, и Јурика (живели још у XVIII веку у пчињским селима), који су се временом ”претопили” у Србе;

– да област припада етнички хомогеним српским територијама;

– да је заступљеност досељеног становништва знатно већа од стариначког и

– да у структури имиграционог становништва преовлађују досељавања из Македоније и других области Србије (Трифуневски Ф. Ј., 1964).

Грделичка клисура је антропогеографски изучена у њеним природним границама, од Владичиног Хана до Грделице (вароши). У оквиру општег и посебног дела, сагледана је антропогеографска проблематика разврстана у две групе: насеља на левој (19 села)^{****} и десној страни Клисуре (39 села),⁺⁺⁺⁺ од којих је једно – Робиндел, несамостално. Поменута насеља сада административно припадају Владичином Хану, Лесковцу, Власотинцу, Црној Трави и Сурдулици. Ова област је по многим обележјима антропогеографски особена, о чему сведоче следеће напомене:

– скоро потпуна етничко-демографска хомогеност, изузев мањих групица православних Цигана (Рома) којих има у три насеља: Балиновце, Цеп и Слатина);

– незнатна заступљеност стариначких родова (3%);

– високо присуство становништва миграционо непознатог порекла, које износи 52%;

– наглашена израженост досељавања становништва из суседних области (слив Власине, Босилеградско Крајиште и Врањска котлина) и

– присуство Албанаца у насељима јужног дела Грделичке клисуре насељених у XVIII и XIX веку, за време владавине Турака, који су се 1878. године повукли са Османлијама (Трифуневски Ф. Ј., 1964).

Антропогеографским испитивањима *Белопаланачке котлине* обухваћено је 33 насеља,⁺⁺⁺⁺ од којих су два – Бела Паланка и Црвена Река, сврстана у групу насеља са градским функцијама. Она данас припадају општини Бела Паланка.

---

^{§§§§} Јабланица, Ваганце, Мала Река, Барбаце, Ново Село, Владовце, Мездраја, Шапранце, Шаинце, Марганце, Пунушевце, Барелић, Свети Илија (сада физиономски део села Барелића), Нова Брезовица, Коћура, Црновце, Доња Трница, Трговиште, Дејанце, Злодовце, Голочевце, Нови Глог, Бабина Пољана, Радовница, Црвени Град, Дукач, Црна Река, Пролесје, Сурлица, Доње и Горње Стајевце, Горња Трница, Ђеркарце, Доња и Горња Лесница (сада физиономски делови села Леснице), Калово, Доњи Козји Дол, Горњи Козји Дол, Широка Планина, Шумата Трница, Рајчевце, Петровац, Горновац, Думбија, Иванковце, део села Шумата Трница), Буковљане (физиономски део села Шумата Трница), Магленце и (физиономски део села Рајчевца).

^{****} Доње Балиновце (сада Балиновце), Рдово, Зебинце, Јастребац, Летовиште, Урвич, Теговиште, Мртвица, Репиште, Кораћевац, Граово, Бистрица, Робиндел (данас махала Ораовице код Грделице), Ораовица, Несврта, Падеж, Слатина, Велика Копашница и Мала Копашница.

⁺⁺⁺⁺ Кржинце, Манајле, Дуљане, Ружић, Козница, Дикава, Данино Село, Троскач, Мачкатица, Мањак, Цеп, Копитарце, Гариње, Сушевје, Јутеж, Мрковица, Лебед, Бајинце, Млачиште, Бричевје, Црвени Брег, Предејане (село), Крпејци, Личин До, Палојце, Ново Село, Рупље, Горња Лопушња, Доња Лопушња, Виље Коло, Градиште, Дадинце, Велика Сејаница, Ковачева Бара, Боњевица, Дедина Бара, Мала Сејаница (сада физиономски део Тупаловца), Тупаловце и Козаре.

⁺⁺⁺⁺ Бела Паланка, Букуровац, Вета, Врандол, Вргудинац, Глоговац, Горња Галма, Горњи Рињ, Градиште, Дол, Долац, Доња Галма, Горњи Рињ, Дражево, Клење, Клисура, Космовац, Кременица, Крупац, Ланиште,

Испитивања ове групе насеља могу се сврстати у групу савремених и комплексних друштвено-географских проучавања, у оквиру којих антропогеографска својства имају фокусни карактер. С тим у вези истичемо само нека специфична антропогена својства:

- знатно присуство стариначких родова (38,1%), па и целокупних насеља са стариначким становништвом (Теловац, Тамњаница, Клење и Градиште);
- високо учешће досељеника (59,5%) у укупном становништву који су насељени од почетка XVIII до средине XIX века и
- преовлађујући удео досељеника из ближих крајева – Заплање, Пиротска, Коритничка, Нишка, Островичка и Сврљишка котлина и др. (Костић М., 1970).

Лесковачко поречје обухвата територију слива средњег тока реке Ветернице у пространој Лесковачкој котлини. Резултати истраживања, који имају изузетан антропогеографски значај, сврстани су у два дела. У првом делу су обрађене опште антропогеографске карактеристике и читав низ етнолошких и социолошких, а у другом 29 насеља понаособ,^{§§§§§} од којих три – Накривањски Чифлук, Рашин Лаз и Влашко Поље, данас представљају физиономске делове других посебних насеља. Наведена насеља припадају општини Лесковац, а њихова проучавања истичу у први план следеће антропогеографске одлике:

- да поседују веома изражене карактеристике концентрације стариначког становништва, које датира из времена првобитног насељавања словенско-српског етноса, као и то да је ова област једна од ретких у јужном делу Југоисточне Србије која није захваћена масовним миграцијама српског становништва средином XV (на почетку турске окупације), крајем XVII и првих деценија XVIII века (у време Великих сеоба Срба под патријарсима и честих аустро-турских ратова);

- да у досељавању доминирају миграције са југа, запада и из Шоплука и
- да се продор Албанаца у XVIII и XIX веку зауставио ”на ивици Поречја”, јер су њиме захваћена само два села – Игриште и Селиште, из којих су се Албанци повукли по ослобођењу од Турака 1877. године (Јовановић В. Ј., 1972. и 1973).

Села и становништво у доњем сливу Власине обрађена су по устаљеној антропогеографској концепцији. Овим проучавањима обухваћена је територија дефинисана насловом рада, а 19 насеља сврстана су у две групе: села десно^{*****} и лево од Власине,^{†††††} од којих само једно – Манастириште, данас нема статус посебног насеља. Из детаљних проучавања произилазе следећи закључци:

- да је старо српско становништво знатно страдало крајем XVIII и почетком XIX века, у време аустро-турских ратова и од куге (”чуме”), тако да је удео староседелачког становништва мали;

- да преовладава српско становништво, изузев мање групице Цигана (Рома) у селу Доњи Дејан (девет кућа) и

- да је већина становништва досељена после ослобођења од Турака 1878. године из средњег и горњег слива Власине (у народу ”Шоплук”), Грделичке клисуре, Врањског краја и Повардарја (Трифунски Ф. Ј., 1974).

У оквиру антропогеографских изучавања *Пусте Реке*, која обухвата територију око тока истоимене реке, леве притоке Јужне Мораве – општим и посебним де-

---

Лесковик, Љубатовица, Мали Долац, Моклиште и Драчје, Ново Село, Тамњаница, Теловац, Топоница, Црвена Река, Црвени Брег, Црнче, Чифлик и Шпај.

§§§§§ Рударе, Велико Трњане, Пресечина, Шаиновац, Стојковце, Накривањски Чифлук (махала села Накривања), Накривањ, Чукљеник, Рашин Лаз (данас део Вучја и Накривања), Бели Поток, Жабљане, Брза, Влашко Поље (заселак Брзе), Горина, Букова Глава, Мирошевце, Тодоровце, Игриште, Славујевце, Дрводеља, Кукуловце, Шишинце, Доње Јајно, Горње Јајно, Паликућа, Радоњица, Бунушки Чифлук, Бунуша и Вучје.

***** Стајковце, Конопница, Шишава, Доња Ломница, Горња Ломница, Црна Бара, Црнатово, Крушевица, Борин Дол (сада Борин До), Бољаре и Манастириште (сада физиономски део Власотинца).

††††† Батуловце, Гложане, Прилепац, Добротин, Ладовица, Орашје, Кукавица и Доњи Дејан.

лом, захваћено је 53 села,^{*****} у саставу данашњих општина Бојник, Лебане и Прокупље, од којих три – Врбовац, Ђаце и Марино Кале, сада представљају физиономске делове других самосталних насеља. Из ових проучавања произилазе следеће антропо-географске значајности:

– скоро потпуна српска етничка хомогеност са малим учешћем ромских кућа (4,1%) и занемарљивом заступљеношћу Ашана, православних грчких сточара, пре насељавања номада;

– однос староседелачких и досељеничких кућа износи 9,03:90,97%;

– да највећу израженост има досељавање из Шоплука, одакле води порекло 58,9% досељеничких кућа, и Врањског краја (19,5%) и

– да је крајем XVIII и почетком XIX века присутно досељавање Албанаца, са југа и запада, у више села (Игриште, Славујевце, Слишане, Лалиновац, Житни Поток, Гласовик, Добра Вода, Драги Део, Магаш, Ивање и др.), када се Срби повлаче у планинска насеља, или исељавају у удаљене крајеве, који су се по ослобођењу од Турака 1878. повукли према југу, у границама тадашње Турске (Јовановић В. Ј., 1975. и 1977).

Лесковачко поље и Бабичка гора простиру се у источном делу Лесковачке котлине, између изворишта Туловске реке, на југу, и теснаца од узвишења Коминга, на левој обали Јужне Мораве, и планине Селичевике, на северу. На овој територији истражено је 65 сеоских насеља,^{§§§§§§} која припадају садашњим општинама Лесковац и Дољевац. Са антропогеографског становишта значајне су следеће њихове одлике:

– знатна заступљеност стариначких родова, који овде живе ”од век” и досељеничких родова (30%) придошлих из насеља у саставу матичне области;

– велики удео родова за које се тачно не зна одакле су досељени њихови преци, где се каже да су дошли ”из Шопско”, ”из Шумадију”, ”од Косово” и сл. и

– да доминирају досељенички родови из ближег окружења – Заплање, Пуста Река, околина Власотинца и др. (Јовановић В. Ј., 1978. и 1979).

Доња Јабланица представља део Јабланице, предеоне целине око тока истоимене реке, леве притоке Јужне Мораве, која је од Горње Јабланице одвојена атарима Петровца, Белановца, Миланова и Доњег Стопања. Њеним истраживањем обухваћено је 24 села^{*****} у саставу данашњих општина Лесковац и Лебане. Ова истраживања упућују на следеће закључке:

– да ова група насеља спада у етнички компактан српски простор, са високом заступљеношћу старинаца, ”јер се за многе родове у појединим селима изричито каже да су староседелци”, који овде обитавају од времена првобитног насељавања Словена;

– да у етничкој композицији становништва учествују и Роми у два села: Турковцу и Бошњанцу, и

***** Бачевина, Бојник, Боринце, Бреговина, Брестовац, Бублица, Врбовац (заселак лебанског Новог Села), Вујаново, Гегља, Гласовик, Горње Бријање, Горње Коњувце, Граница, Добра Вода, Доње Коњуце, Драги Део, Драговац, Дубрава, Ђаце (данас заселак Драговца), Ђинђуша, Житни Поток, Зелетово, Злата, Зоровац, Ивање, Каменица, Кацабаћ, Косанчић, Лалиновац, Лапотинце, Лозане, Магаш, Мајковац, Марино Кале (сада заселак Магаша), Мијајлица, Мрвеш, Обилић, Ображда, Оране, Плавце, Прекопчелица, Придворица, Речица, Савинац, Свињарица, Саки – Цол (данас Секицол), Славник, Слишане, Стубла, Турјане, Ђуковац и Штулац.

§§§§§§ Бабичко, Бадинце, Бовиште, Богојевце, Братмиловце, Брестовац, Брејановце, Велика Биљаница, Велика Грабовница, Винарце, Голема Њива, Горња Локошница, Горње Крајинце, Горња Купиновица, Горња Слатина, Градашница, Грајевце, Грданица, Губервац, Доњи Буниброд, Доње Крајинце, Доња Купиновица, Доња Локошница, Дољевац, Доње Бријање, Драшковац, Доња Слатина, Дрћевац, Душаново, Жижавица, Живково, Загужане, Злокућане, Злоћудово, Залужње, Зољево, Јарсеново, Јашуња, Јелашница, Каштавар, Кочане, Кумарево, Кутлеш, Липовица, Мала Грабовница, Мала Биљаница, Манојловце, Међа, Мрштане, Навалин, Номаница, Ораовица, Печењевце, Пискупово, Подримце, Пробој, Пуковац, Разгојна, Разгонски Чифлук, Рајно Поље, Ступница, Тулово, Црковница, Чекмин и Шарлинце.

***** Белановце, Бошњаце, Власе, Велико Војловце, Врановце (данас Доње Врановце), Горње Синквоце, Горње Стопање, Горње Трњане, Доње Синквоце, Доње Стопање, Доње Трњане, Ждеглово, Карађорђевац, Коњино, Лугаре, Миланово, Мало Војловце, Пертате, Петровац, Свице, Тогачевце, Турковце (данас Турковца), Теновац и Цековица.

– да у селидбеним миграцијама преовладава становништво са краћих географских дистанци, из суседних предела (Власина, Горња Пчиња и др.), али и да, по ослобођењу од Турака, има досељавања и из удаљених области: од 1883–1887. из Војводине (Банат, Срем и Бачка), Румунског Баната, Босне и Лике, који су се населили у Миланово, и у периоду 1906–1912. године из Црне Горе (Кучи из околине Подгорице, Бјелопавлићи и др.), насељени у село Петровац, који су се касније спонтано раселили (Јовановић В. Ј., 1981. и 1982).

Антропогеографским истраживањима насеља *Сићевачке клисуре* из 2001. и 2002. године (Мартинковић М., 2003) детаљно су проучена 11 сталних^{††††††} и 14 привремених насеља (викенд насеља).^{††††††} Ова проучавања третирају више научно релевантних питања, обрађених у општем и посебном делу, која су утемељена на тумачењу јединства географског и историјског, географског и етнолошког, географског и социолошког, старог и новог у насељу и његовој ужој и широј околини итд.

Знатан импулс интензивирању проучавања појединих насеља Југоисточне Србије, као уосталом и у другим деловима Србије и Црне Горе, представља едиција ”Хронике села”, коју је покренуо Одбор за проучавање села САНУ, а која од фебруара 2002. године излази у оквиру програма издавачке делатности Културно-просветне заједнице Србије. У овој едицији, од почетка 90-их година XX века до наших дана, објављено је више научних, научно-популарних и популарних монографија о појединим насељима Југоисточне Србије.^{§§§§§§} С овог становништа значајна је и издавачка делатност Музеја Понишавља у Пироту, као и Народних музеја у Врању, Лесковцу и Нишу.

У оквиру израде Географске енциклопедије насеља Србије, која је започела 1998. године, обрађена су сва насеља (27 градских и 1.412 осталих насеља) овог дела наше земље (Стаменковић Ћ. С. и други, 2001. и 2002).

Закључак

Узимајући у обзир напред поменуте чињенице и опаске о досадашњим антропогеографским изучавањима насеља и становништва Југоисточне Србије може се констатовати:

– да насеља овог дела Републике Србије имају вишедеценијски континуитет у антропогеографским проучавањима, са израженим временским дисконтинуитетом у истраживању појединих њених крајева;

– да су резултати антропогеографских проучавања насеља знатним делом застарели, јер се највећим делом односе на време од пре више деценија и да се на основу њих могу доносити само делимично поуздани општи закључци о антропогеографској слици Југоисточне Србије и

– да је извесна потреба за новим научним знањима антропогеографског карактера о насељима Југоисточне Србије, јер су насеља ове области у савременом периоду захваћена многобројним појавама и процесима, као што су: нарушавање раније етничке равнотеже због иселавања српског становништва из више насеља у општинама Прешево, Бујановац и Медвеђа, наглашено демографско пражњење и спонтано расељавање више села (Гаре код Прешева, Ђорђевац код Бујановца, Коритник код Ни-

---

^{††††††} Градиште, Долац (село), Јелашница, Куновица, Ланиште, Манастир, Островица, Просек, Равни До, Сићево и Црнче.

^{††††††} Влашка шума, Коњуша, Крња, Кулина, Курашица, Кусача, Кутлеш, Мечи дол, Насеље Ланиште, Насеље Островица, Света Петка, Чемер, Црвеница и Шутевац.

^{§§§§§§} Вртогошу код Врања 1990. године, Доњем Драговљу код Гашиног Хана (1995), Јелашници код Нишке Бање (1996), Радошевцу код Бабушнице (1996), Дојкинцима код Пирота (1997), Прекодолцу код Владичиног Хана (1997), Доњем Комрену код Ниша (1997), Сопоту код Пирота (1997), Блату код Пирота (1998), Трањану код Пирота (1998), Реснику код Бабушнице (1999), Петрлашу код Димитровграда (2000), Великој Плани код Прокупља (2001), Доњој Стржави код Прокупља (2001), Радејни код Димитровграда (2002), Бабином Калу код Беле Паланке (2003), Доњој и Горњој Студени код Нишке Бање (2003), Житораји код Ниша (2003), Гару код Гашиног Хана (2004) итд.

шке Бање, Вукојевац, Растелица и Тачевац код Куршумлије), присуство прогнаног и избеглог српског становништва из Хрватске, БиХ и са Косова и Метохије итд.

ЛИТЕРАТУРА

- Захарев Ђ. (1918): **Кюстендилско крајиште**, Сборник за народни умотворенија и народопис, Софија.
- Јовановић В. Ј. (1972. и 1973): **Лесковачко поречје**, Антропогеографска и социолошка студија, Први и Други (посебни) део, Лесковачки зборник, књ. XII и XIII, Народни музеј, Лесковац.
- Јовановић В. Ј. (1975. и 1977): **Пуста Река**, Антропогеографска и социолошка истраживања, Први и Други (посебни) део, Лесковачки зборник, књ. XV и XVII, Народни музеј, Лесковац.
- Јовановић В. Ј. (1978. и 1979): **Лесковачко поље и Бабичка гора**, Историјско-привредна и етнографско-социолошка истраживања, Општи и Други (посебни) део, Лесковачки зборник, књ. XVIII и XIX, Народни музеј, Лесковац.
- Јовановић В. Ј. (1981. и 1982): **Доња Јабланица**, Етнографско-социолошка истраживања, Први и Други део, Лесковачки зборник, књ. XXI и XXII, Народни музеј, Лесковац.
- Костић М. (1954): **Коритница**, Антропогеографска испитивања, Српски етнографски зборник, књ. LXVII, Српска академија наука, Београд.
- Костић М. (1970): **Белопаланачка котлина**, Друштвено-географска испитивања, Географски институт "Јован Цвијић", Посебна издања, књ. 33, Београд.
- Мартиновић М. (2003): **Антропогеографска проучавања насеља Сићевачке клисуре и савремене геопросторне промене**, Магистарски рад, Географски факултет, Београд.
- Николић Т. Р. (1903): **Врањска Пчиња у сливу Јужне Мораве**, Антропогеографска испитивања, Насеља српских земаља, књ. II, Српска краљевска академија, Београд.
- Николић Т. Р. (1904): **Пољаница и Клисура**, Антропогеографска проучавања, Насеља српских земаља, Српски етнографски зборник, књ. III, Српска краљевска академија, Београд.
- Николић Т. Р. (1912): **Власина и Крајиште**, Антропогеографска испитивања, Насеља српских земаља, књ. XVIII, Српска краљевска академија, Београд.
- Стаменковић Ђ. С. и други (2001. и 2002): **Географска енциклопедија насеља Србије**, књ. I, II, III и IV, Географски факултет Универзитета у Београду, "Агена" и "Стручна књига", Београд.
- Трифунски Ф. Ј. (1948): **Моравица**, Годишен зборник, књ. 1, Филозофски факултет на Универзитет – Скопје, Природно-математички оддел, Скопје.
- Трифунски Ф. Ј. (1951): **Кумановско-прешевска Црна Гора**, Насеља и порекло становништва, књ. 33, Српска академија наука, Београд.
- Трифунски Ф. Ј. (1963): **Врањска котлина**, Антропогеографска испитивања, књ. 2, Посебни део, Скопје.
- Трифунски Ф. Ј. (1964): **Горња Пчиња**, Насеља и порекло становништва, књ. 38, Српска академија наука, Београд.
- Трифунски Ф. Ј. (1964): **Грделичка клисура**, Антропогеографска расправа, Библиотека Народног музеја у Лесковцу, књ. 13, Лесковац.
- Трифунски Ф. Ј. (1974): **Села и становништво у доњем сливу Власине**, Лесковачки зборник, књ. XIV, Народни музеј, Лесковац.
- Ћирић Ј. (1979): **Појам Југоисточне Србије и неке њене демографске особености**, Споменица, Посебна издања Српског географског друштва, св. 49, Београд.
- Хаџи Васиљевић Ј. (1913): **Пршевска област**, Јужна Стара Србија, књ. 2, Београд.
- Цвијић Ј. (1987): **Балканско полуострво и јужнословенске земље**, Сабрана дела, књ. 2, САНУ, Књижевне новине и Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

S u m m a r y

**ABOUT ANTHROPOGEOGRAPHIC RESEARCHES OF SETTLEMENTS
IN SOUTH EASTERN SERBIA**

In this article we have embraced time, volume, spatial distribution and relevant results of anthropogeographic researches of settlements in South Eastern Serbia (13,721 km²), inside the territory enclosed by the former boundaries, now including five administrative regions of the Republic of Serbia: Nišava (excluding the municipality of Ražanj), Toplica, Pirot, Jablanica and Pčinj region, in which 1,046,730 inhabitants (in 2002), or 14% of total population of central Serbia and Vojvodina (in 1991 – 1,090,730 inhabitants or 14,4%), in 1,439 settlements, or 23,4% of total number of settlements in Serbia, of which 27 are the urban settlements (according to the legal criteria), realize their biological and economical existences.

From the mentioned facts on anthropogeographic researches of settlements of some areas in South Eastern Serbia, the following important notes could be derived:

- settlements in this area of the Republic of Serbia have the continuity in anthropogeographic researches that lasts few decades, with expressed temporal discontinuity in investigations of some parts of the territory;
- results of anthropogeographic researches of settlements are antiquated, few decades old, and only partially reliable conclusions on anthropogeographic image of South Eastern Serbia can be derived from them, and
- requirement for new scientific knowledge (with the anthropogeographic character) on settlements in South Eastern Serbia is evident – the settlements in this area have experienced many contemporary phenomena and processes: disturbance of former ethnic balance caused by emigration of Serbian population from numerous settlements in municipalities of Preševo, Bujanovac and Medveđa, expressed spontaneous demographic emptying of many villages (Gara near Preševo, Đordevac near Bujanovac, Koritnik near Niška Banja, Vukojevac, Rastelina and Tačevac near Kuršumlija), presence of Serbian refugees from Croatia, Bosnia and Herzegovina, Kosovo and Metohija etc.